

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
POLITIKOS ĮGYVENDINIMO GRUPĖ
PAŽYMA

DĖL VAIKO TEISIŲ APSAUGOS SISTEMOS PERTVARKOS

2018-10-17

Nr. NV-2764

Vilnius

Rengėjas – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (toliau – SADM).

Tikslas – pristatyti Vaiko teisių apsaugos sistemos pertvarkos rezultatus ir kylančius sunkumus įgyvendinant reformą.

Dabartinė situacija – 2018 m. sausio 1 d. įsigaliojo Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas bei kiti lydimieji įstatymai. Pagrindiniai pakeitimai:

- Vaiko teisių apsaugos tarnybos (VTAT) nuo 2018 m. liepos 1 d. dirba centrinėje institucijoje - tampa Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie SADM teritoriniais padaliniais (iki šiol buvo pavaldūs savivaldybių administracijoms ir veikė savivaldybėms vykdant deleguotą funkciją) bei dirba pagal vieningus standartus.
- Įtvirtintas vaiko paėmimo iš nesaugios aplinkos mechanizmas: VTAT įvertina grėsmės vaikui lygį pagal patvirtintą tvarką ir esant poreikiui paima vaiką bet kuriuo paros metu. Per 3 d. turi būti kreipiamasi į teismą dėl leidimo paimti vaiką.
- Įteisinta mobilių specialistų (socialinio darbuotojo, psichologo ir kt.) veikla, teikiant intensyvią pagalbą (iki 14 d. po vaiko paėmimo) šeimai. Mobili komanda – Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos darbuotojai (12 komandų regionuose).
- Įtvirtinta atvejo vadyba: VTAT, nustatęs, jog vaikui nėra saugu šeimoje (nustatytas 1-as ar 2-as grėsmės lygis), per 3 d.d. inicijuoja atvejo vadybą: savivaldybės paskirtas atvejo vadybininkas organizuoja atvejo vadybos posėdį, pagal patvirtintas tvarkas/metodikas vertina pagalbos šeimai ir vaikui poreikius, parengia pagalbos planą ir vykdo jo įgyvendinimo stebėseną. Atvejo vadybai savivaldybėms 2018 m. skirta papildomai valstybės dotacijų 121 pareigybei įsteigti.
- Paimtą iš šeimos vaiką prioriteto tvarka siekiama apgyvendinti pas budintį globotoją, globėją ir tik, jei tokių, nerandama – vaikų globos namuose.
- Atskirtas pagalbos teikimas nuo vaiko teisių apsaugos – už pagalbą, jos koordinavimą, globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, tėvių paiešką ir pagalbą jiems, atsako savivaldybė; už vaiko teisių apsaugą, vaiko interesų atstovimą – VTAT.
- Sustiprinta vaiko apsauga nuo smurto (įteisintas smurto prieš vaikus apibrėžimas).
- Padidinta tėvų atsakomybė už vaiko saugumo užtikrinimą (iki 6 m. vaikas negali būti paliktas be tėvų ar vyresnių nei 14 m. asmenų priežiūros).

Esmė - nuo 2018 m. liepos 1 d. centralizavus vaiko teisių apsaugos sistemą, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai tapo pavaldūs visų Lietuvos savivaldybių Vaiko teisių apsaugos skyriai (buvo 60), kurie dirba pagal vienodus standartus, formuojama tokia pati teisės taikymo praktika, vykdomi vieningi, aiškūs ir konkretūs veiksmai atstovaujant ir ginant vaikų interesus visoje šalyje. Tarnyba užtikrina nepertraukiamą vaiko teisių apsaugos sistemos veiklą.

Šalyje veikia 12 tarnybos teritorinių skyrių, kurie visą parą, taip pat švenčių ir poilsio dienomis, užtikrina vaiko teisių apsaugą, reaguoja į visus raštu, žodžiu ar kitokiomis priemonėmis gautus pranešimus apie vaiko teisių pažeidimus. Tarnybos veiklai 2018 m. užtikrinti skirta apie 8 mln. eurų, 2019 m. numatyta apie 12,4 mln. eurų. Iš patvirtintų 644 etatų, šiuo metų užimti 524 (apie 81 proc.).

Nuo 2018 m. liepos 1 d. iki 2018 m. spalio 1 d. Tarnyba gavo 4731 pranešimą dėl 6683 vaikų, kurių teisės galimai pažeidžiamos, iš galimai nesaugios aplinkos paimta 1615 vaikų (apie 24 proc.). Pastebėtina tai, kad ne įprastu darbo metu vaikų, kuriuos reikėjo paimti iš šeimų buvo ženkliai daugiau (pvz. rugsėjį darbo metu paimtas 201 vaikas, ne darbo – 326 vaikai). Net 97 proc. atvejų teismas tenkino Tarnybos prašymus išduoti leidimus paimti vaiką.

Nors siekiama, kad vaikai būtų apgyvendinti šeimai artimoje aplinkoje (t.y. ne globos institucijoje), vis dar nemažai vaikų apgyvendinti globos institucijoje (16 proc.), globos centre (6 proc.), sveikatos priežiūros institucijoje (4 proc.) ar kitoje savivaldybės įstaigoje (2 proc.).

Sudaryta 12 mobiliųjų komandų, teikiančių intensyvią pagalbą šeimai 14 d., kurios liepos-rugsėjo mėn. šeimose lankėsi virš 1200 kartų.

Savivaldybėse spalio 1 d. buvo užimtos 90 proc. atvejų vadybininkų pareigybės (numatytos 273,2 pareigybės), 95 proc. socialinių darbuotojų dirbančių su šeimomis pareigybių (numatytos 971,55 pareigybės).

Pagrindiniai iššūkiai:

- Vaiko globos nustatymas/vaiko apgyvendinimas šeimoje (atsisakant institucinės globos), trūksta globėjų
- Sklandus apsikeitimas informacija
- Darbuotojų trūkumas (reikia užpildyti pareigybės), jų kompetencijų ugdymas
- Praktinis teisės aktų taikymas

Teikiamas **Vyriausybės pasitarimo protokolinio sprendimo projektas, SADM siūlo:**

- pavesti Sveikatos apsaugos ministerijai išnagrinėti ir įvertinti ar galiojantys teisės aktai sudaro prielaidas socialiniams darbuotojams socialinių paslaugų teikimo tikslais gauti iš asmens sveikatos priežiūros įstaigos duomenis apie asmenis ir prireikus inicijuoti reikiamų teisės aktų pakeitimus.
- pasiūlyti savivaldybėms imtis aktyvių priemonių skatinant globos centrų vystymo procesą bei užtikrinti paslaugų prieinamumą globėjams, tėvams ir budintiems globotojams bei asmenims, norintiems jais tapti.

Dalykinio vertinimo išvada. Siūlome Vyriausybės pasitarimo protokoliniu sprendimu:

- Atsižvelgiant į tai, kad praktinis teisės aktų taikymas vis dar kelia nemažai klausimų tiek savivaldybių darbuotojams (pvz. gautas Šilutės mero kreipimasis dėl teisės atvejo vadybininkams gauti informaciją iš sveikatos priežiūros įstaigų), sveikatos priežiūros įstaigų ir kitiems specialistams, siūlome Vyriausybės protokoliniu sprendimu pavesti ne Sveikatos apsaugos ministerijai (kaip siūlo Socialinės apsaugos ir darbo ministerija), bet *Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai kartu su Sveikatos apsaugos ministerija, Lietuvos savivaldybių asociacija, prireikus kitomis institucijomis iki 2018 m. gruodžio 1 d. įvertinti praktikoje kylančias problemas dėl teisės aktų taikymo* (įskaitant ir teisę atsakingiems darbuotojams gauti visą reikiamą informaciją tiek iš sveikatos priežiūros, tiek ir kitų institucijų) ir prireikus šiuos teisės aktus pildyti ir/ar keisti.
- Pasiūlyti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai: kartu su Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba aktyviau bendradarbiauti su savivaldybėmis, sprendžiant praktikoje kylančias problemas (Lietuvos savivaldybių asociacijos atstovų teigimu tokio bendradarbiavimo labai trūksta);
- imtis aktyvesnių veiksmų prevencijos dėl vaiko teisių apsaugos pažeidimų stiprinimui, potencialios rizikos vertinimui, siekiant operatyviai keistis informacija su Lietuvos probacijos tarnyba, Respublikinių priklausomybės ligų centru, prireikus ir kt. institucijomis.

Taip pat, atsižvelgiant į tai, kad pertvarkyta sistema veikia dar tik 3 mėn., pasiūlyti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai šį klausimą Vyriausybės pasitarime pristatyti 2019 m. sausio ar vasario mėn.

Politikos įgyvendinimo grupės vyriausioji patarėja

Eglė Neciunskienė